

Sylwia Toczek-Werner, Mariusz Sołtysik

Orientacja na dobrostan i zdrowie jako źródło popytu na turystykę w naturze i naturalnych krajobrazach

Ekonomiczne Problemy Usług nr 83, 279-291

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYLWIA TOCZEK-WERNER

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

MARIUSZ SOŁTYSIK

Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

**ORIENTACJA NA DOBROSTAN I ZDROWIE JAKO ŹRÓDŁO
POPYTU NA TURYSTYKĘ W NATURZE I NATURALNYCH
KRAJOBRAZACH**

Wprowadzenie

Pojęcia dobrostanu i zdrowia odnoszą się do fizycznej, psychicznej i społecznej strony człowieka i są synonimami dobrego samopoczucia. Pojawianie się coraz to nowych koncepcji dotyczących tych pojęć jest świadectwem trwałego zainteresowania nauki adaptacyjnym, zdrowym i optymalnym funkcjonowaniem człowieka. Powszechnie przyjmuje się, że dobrostan i zdrowie odnoszą się do subiektywnie postrzeganej przez danego człowieka pomyślności, są warunkowane jego poznawczym i emocjonalnym stosunkiem do własnego życia oraz behawioralną zdolnością do zmagania się z wyzwaniami losu. W walce z wyzwaniami ujawniają się najpełniej mocne strony człowieka (biologiczne, psychiczne i społeczne). Tak ważne wymiary dobrostanu i poczucia zdrowia, jak: osiągnięcie celów życiowych, osobisty rozwój, pozytywne relacje z innymi i panowanie nad otoczeniem, wymagają od człowieka umiejętności korzystania z cielesnego potencjału i sięgania do głęboko ukrytych sił wewnętrznych. Badania empiryczne ostatnich dziesięciu lat ujawniły, że dobrostan i poczucie zdrowia nie biorą się z wolnego od trudności życia, lecz z aktywnego stawiania

czoła wyzwaniom i przeciwnościom. Poszukując przyczyn i korelatów szczęścia, ujawniono istotną rolę m.in. zajęć czasu wolnego. W sondażu, który objął 8622 osoby w 10 krajach europejskich, poczucie dobrostanu i zdrowia we wszystkich krajach wykazywało wyższą korelację (przeciętnie 0,68) z zadowoleniem z aktywności w czasie wolnym niż z zadowoleniem z pracy (przeciętna 0,52)¹.

Znaki przesunięcia w ludzkich wartościach, potrzebach i pragnieniach można znaleźć w wielu przejawach ich działalności, m.in. w turystycznym wykorzystaniu środowiska geograficznego. Tendencje ujawniane w toku badań wzorów turystycznych doświadczeń potwierdzają szczególne znaczenie tych obszarów, które oferują człowiekowi najlepsze warunki dla celowej aktywności. Należą do nich głównie te zapewniające bezpośredni kontakt z naturą. Przebywanie wśród ekosystemów możliwie zbliżonych do naturalnych, odznaczających się zarówno czystością powietrza, wody i gleby, swoistą ciszą, jak i znacznym bogactwem gatunków roślin i zwierząt, wywiera bardzo korzystny wpływ na tworzenie sił fizycznych i psychicznych człowieka. Ważnymi czynnikami wpływającymi na wzrastające zainteresowanie ludzi turystyką w kontakcie z naturą są warunki życia w zatłoczonym środowisku, wśród interpersonalnego bogactwa i ludzkiej różnorodności powodujące z jednej strony dążenie do prywatności dla zaspokojenia potrzeby fizycznej izolacji od nadmiaru bodźców, z drugiej zaś – poszukiwanie bodźców przejawiające się w zainteresowaniu eksploracją niezwykłych miejsc, podejmowaniu złożonych techniczne form aktywności fizycznej.

Człowiek – uprawiając z wyboru turystykę – przemieszcza się w wybranym przez siebie otoczeniu i w wybrany przez siebie sposób. Otoczenie to poznaje i ocenia za pomocą zmysłów i rozumu. To rozum czyni turystyczne zachowanie się przemyślanym i celowym. Człowiek – dokonując wyborów formy tego zachowania i miejsca – kieruje się wartościami, których treści sam podpowiada. Poparta istotnymi, ale ciągle jeszcze niewystarczającymi dowodami wiedza wskazuje, że dla dobrostanu i zdrowia człowieka szczególnie cenne – ze względu na cele, do których dążą, potrzeby, jakim służą, oraz

¹ M. Argyle, *The social psychology of leisure*, Penguin Books, London 1996.

stopień zaangażowania motywacyjnego – są właśnie zachowania w naturze i naturalnych krajobrazach².

Środowisko naturalne jest dla zachowań turystycznych układem cennych wartości i różnorodnych możliwości³. Może być miejscem specyficznych transakcji, twórczej inspiracji, źródłem wielorakich przeżyć, a zarazem bogatym źródłem informacji. Człowiek uprawiający turystykę w środowisku naturalnym jest nie tylko odbiorcą bodźców, nie wchłania ich pasywnie i nie jest przez to środowisko wyłącznie kontrolowanym. Czynnie poszukuje on i przetwarza informacje, tworzy poznawcze interpretacje zdarzeń dopasowane do swej pamięci, sądów i oczekiwań. Będąc w interakcji z tym środowiskiem, obserwuje je, doświadcza i uczy się. Korzysta on też chętnie z wzorów uprawiania turystyki przez innych ludzi, które potem służą mu jako modele jego własnych zachowań. Problem oceny wzajemnej relacji pomiędzy człowiekiem a naturą jest dość złożony i wynika m.in. z faktu subiektywnego, emocjonalnego stosunku człowieka do przyrody. O wrażliwości człowieka na oddziaływanie czynników przyrody decyduje m.in. jego stan intelektualny. Dzięki posiadanej wiedzy może on dane zjawisko natury zinterpretować, przewidzieć jego skutek, zareagować (lub nie) określonym zachowaniem. To poziom świadomości człowieka warunkuje inspirujące, pobudzające do aktywności oddziaływanie natury.

Natura i naturalne krajobrazy – jako złożony system interakcyjny – stwarzają różne warunki dla zachowań turystycznych i w różny sposób na nie wpływają. Mają tu znaczenie pojedyncze czynniki przyrody, a także ich całe zespoły. Oddziałuje wilgotność powietrza i zbiorowiska roślinne, temperatura i ciśnienie atmosferyczne oraz klimat jako zespół pogodowy czy też zespoły krajobrazowe. Przebywanie wśród ekosystemów możliwie zbliżonych do naturalnych, odznaczających się zarówno czystością powietrza, wody i gleby, swoistą ciszą, jak i znacznym bogactwem gatunków roślin i zwierząt, wywiera bardzo korzystny wpływ na odnowę sił fizycznych i stan psychiczny człowieka. Za szczególnie cenne czynniki tej odnowy uważa się takie specyficzne komponenty natury, jak: ciśnienie atmosferyczne, temperaturę powietrza,

² L.M. Frederickson, D.H. Anderson, *A qualitative exploration of the wilderness experience as a source of spiritual inspiration*, "Journal of Environmental Psychology" 1999, nr 19, s. 21–39.

³ P.A. Bell, Th.C. Greene, J.D. Fisher, A. Baum, *Psychologia środowiskowa*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.

wilgotność oraz nasłonecznienie. Przebywanie w bezpośrednim kontakcie z przyrodą zapewnia też personalną przestrzeń, a krajobraz będący naturalnym otoczeniem daje człowiekowi zawsze wyjątkowo dobre samopoczucie. Natura odgrywa ważną rolę w kształtowaniu wielu ludzkich spraw. Uważa się, że może odzwierciedlać bardzo osobiste i znaczące aspekty jednostki ludzkiej, samodefiniować ją, jej indywidualny świat, zainteresowania i postawy. Może regulować prywatność – ważny warunek funkcjonowania człowieka w różnych kontekstach środowiskowych. Za pomocą poczucia prywatności środowisko naturalne może realizować ludzką potrzebę tożsamości i autonomii⁴.

Dobrostan i zdrowie to wartości szczególnie przez człowieka pożądane. Z tego powodu natura i naturalne krajobrazy – aby miały znaczenie zdrowotne – muszą pełnić w odniesieniu do turystyki funkcję wspierającą (w tym w łatwo dostępny sposób dostarczać informacji) i kojącą (stwarzać warunki do wypoczynku, stymulować czynności odtwarzające siły witalne i dostarczać przyjemności). Na wartości osobowe wynikające z kontaktu z terenami naturalnymi szczególnie wyraźnie wskazuje psychologia środowiskowa, która zalicza do nich m.in.: korzyści rozwojowe związane z możliwością zmiany koncepcji siebie i samooceny lub nabyciem nowych umiejętności; sposobność do samokontroli, do bliskiego kontaktu z własnymi emocjami, do ich kontrolowania; sposobność do testowania samowystarczalności, poszukiwania wyzwań i przygód; możliwość doświadczania rodzinnej i przyjacielskiej zwartości i solidarności; doznawanie wrażeń estetycznych i duchowych⁵. Przebywanie w naturze, wiążąc się z poczuciem zewnętrznej swobody, daje człowiekowi możliwość satysfakcjonującego działania twórczego. Ma to szczególne znaczenie dla tego, kto posiada sprzyjające cechy osobowe, intelekt i charakter. Przyroda pełni w tym przypadku rolę pobudzającą do osiągnięcia celów, stymulującą rozwój, a w konsekwencji tego – samourzeczywistniającą.

Identyfikacja dominujących źródeł satysfakcji i wzorów zachowań turystycznych wskazuje na stale wzrastające znaczenie natury i naturalnych krajobrazów jako scenerii i przestrzeni dla postrzegania zmysłowego oraz twórczej aktywności. W obu tych przypadkach przyroda jest jednym z elementów pozostających w związku z organizmem człowieka i koniecznym dla jego istnienia

⁴ W. Wilczyński, *Idea przyrody w historii myśli geograficznej*, Wyd. Jedność, Kielce 1996.

⁵ Ch.J. Holahan, *Environmental Psychology*, Random House, New York 1982.

– i to nie tylko w sensie obiektywnym, np. dla procesów chemicznych – ale też w sensie subiektywnym – dla dobrego samopoczucia. W toku badań empirycznych stwierdzono, że poziom satysfakcji człowieka uprawiającego turystykę wynika nie tylko z odczuwania przyjemności kontaktowania się z przyrodą, ale także ze zmęczenia i presji – czynników związanych z wyborem bardziej wymagających, bardziej intensywnych i złożonych technicznie, często przy tym emocjonalnie stresujących rodzajów zachowań⁶. Człowiek uprawiający turystykę w naturze i naturalnych krajobrazach to nie tylko odbiorca bodźców wchłanianych pasywnie, kontrolowany przez otoczenie. To czynny poszukiwacz informacji, który je przetwarza i na tej podstawie interpretuje zewnętrzne zdarzenia dopasowane do własnej pamięci, sądów i oczekiwań, a będąc w interakcji z naturą obserwuje ją, doświadcza i uczy się zachowań⁷. „Dzikię” miejsca dawniej kojarzyły się ludziom negatywnie – jako zaniedbane, opuszczone, zatem niebezpieczne, których należy unikać. Dzisiaj ludzie myślą o nich pozytywnie – jako o czymś wartościowym, użytkowanym z wielką troską, szacunkiem i chronionych dla przyszłych pokoleń. Tereny tego typu są postrzegane jako niezwykle cenne, bo dające człowiekowi możliwość wyjątkowego rodzaju aktywności, pomocnej w uzyskaniu poczucia zaufania do siebie przez radzenie sobie z fizycznym wyzwaniem, zaufania do samowystarczalności oraz informacji o stanie posiadania określonych umiejętności.

Niewiele jest badań empirycznych, które świadczą o związkach lub zależnościach przyczynowo-skutkowych między turystyką a dobrostanem i zdrowiem. Badania na ten temat prowadzone są stosunkowo od niedawna i to głównie za granicą. Odczuwana pilna potrzeba zintensyfikowania takich badań wynika z faktu, że coraz większa grupa ludzi coraz częściej wyraża przekonanie, że turystyka to nie tylko czasowe przemieszczanie się do miejsc docelowych poza miejscami zwykłego zamieszkania i pracy, i przebywanie w tych miejscach, ale także środek podnoszenia lub podtrzymywania kondycji i sprawności psychofizycznej, służący zdrowiu i dobremu samopoczuciu⁸. Postęp w nauce i technologii powoduje szybkie zmiany w sposobie życia ludzi,

⁶ J. Pigram, *Human-nature relationships: Leisure environments and natural settings*, w: *Behavior and Environment: Psychological and Geographical Approaches*, red. T. Garling, R.G. Golledge Elsevier Science Publishers B.V. 1993, s. 63–72.

⁷ D.J. Walmsley, G.J. Lewis, *Geografia człowieka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997.

⁸ V.T.C. Middleton, *Marketing w turystyce*, PAPT, Warszawa 1996, s. 8–9.

w ich wyobrażeniach o sobie i efektywnym radzeniu sobie z problemami. Rozwój, aktywność, zaangażowanie, samodoskonalenie – to problemy, które znajdują się obecnie w centrum zainteresowania człowieka, który rozgląda się za najlepszymi sposobami ich rozwiązania. Problemy te ukierunkowują jednostkowe zachowania w stronę prawdziwych ludzkich wartości, takich jak: posiadanie dobrego samopoczucia, bycie spełnionym i zawsze w dobrej formie. Nie ulega wątpliwości, że wspomniane kierunki zmian nie tylko dotyczą stosunku ludzi do pracy, ale też pojmowania czasu wolnego i sposobów jego wykorzystania. Zauważa się, że współczesny człowiek, stając się coraz bardziej kompetentny w swoich czynnościach zawodowych, także w sferze turystyki zaczyna świadomie poszukiwać selektywnych, adekwatnych do potrzeb zdrowotnych usług świadczonych w bardzo złożonych i globalnie zależnych uwarunkowaniach.

W literaturze opisuje się liczne modele teoretyczne próbujące wyjaśniać różnego typu zachowania. Z punktu widzenia zachowań turystycznych warto zwrócić uwagę na jeden z najczęściej testowanych modeli motywacyjnych, a mianowicie ten, który opiera się na teorii uzasadnionego działania i planowego zachowania⁹. Zgodnie z tym modelem zachowanie ma dwa zasadnicze wyznaczniki: przekonanie i intencję. Są to główne i bezpośrednie determinanty zachowania¹⁰. Przekonanie jest sądem o korzyściach wynikających z aktualnie podejmowanego zachowania, intencja zaś sądem dotyczącym wykonania danego zachowania w przyszłości. Z teorii wynika, że zanim człowiek poczuje chęć uprawiania turystyki, musi posiadać określone przekonania wobec tego rodzaju działania. Oczywiście sama chęć nie przesądza o zachowaniu, muszą zaistnieć sprzyjające ku temu okoliczności. Obecność okoliczności niesprzyjających (na przykład brak czasu, zbyt wysokie koszty, skutki kontuzji doznanej w przeszłości) mogą mimo chęci przesądzić o jego niepodejmowaniu lub ograniczeniu.

Przekonania wobec turystyki odgrywają ważną rolę w podejmowaniu decyzji o faktycznym uczestnictwie w turystyce, określają aktualne i przyszłe jego zewnętrzne przejawy. Kształtują się one w procesie gromadzenia wiedzy i doświadczenia nabywanego w ciągu życia człowieka. Przekonania wobec

⁹ I. Ajzen, M. Fishbein, *Understanding attitudes and predicting social behavior*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall 1980.

¹⁰ S. Sutton, *Predicting and explaining intentions and behavior: how well are we doing?*, "Journal of Applied Social Psychology" 1998, nr 28, s. 1317–1338.

turystyki w naturze i naturalnych krajobrazach są aspektem ogólnej postawy wobec turystyki jako zjawiska społecznego, przestrzennego i ekonomicznego, stanowią jej wymiar poznawczy.

1. Metoda i materiał

Odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie zachowania uprawiających turystykę w naturze i naturalnych krajobrazach są zorientowane na dobrostan i zdrowie poszukiwano, badając ich przekonania na ten temat. Z uwagi na jakościowy wymiar problemu, w badaniu zastosowano wywiad osobisty ustrukturuwany – jako jedną z technik wzajemnego, bezpośredniego komunikowania się badającego z badanym¹¹. Wywiad zawierał pytania z grupy tzw. wieloalternatywnych pytań-skal, znanych jako skale Likerta. Badani turyści wybierali wyrażenie, które miało określić poziom ocenianej zmiennej. W wywiadzie zastosowano słowne skale oceny. Badani mieli do wyboru pięć możliwości. Zastosowana technika dała możliwość nie tylko ustalenia rozkładu przekonań, ale także określenia ich poziomu.

Materiał empiryczny stanowiły przekonania turystów przebywających dłużej niż pięć dni w zróżnicowanych walorami środowiska przyrodniczego obszarach wypoczynkowych. Zbiór badany liczył 728 osób. Ponieważ ze stanu wiedzy wynika, że przekonania są kształtowane m.in. przez indywidualne cechy ludzi, w tym szczególnie istotnie przez wiek¹², zmienną tę analizowano z uwzględnieniem zróżnicowania w obrębie tej cechy. Wskaźnik przekonań skonstruowano, wykorzystując odpowiedzi badanych w postaci wyrażanych sądów odnośnie do następujących twierdzeń z kwestionariusza:

- „turystyka w środowisku naturalnym zapewnia biologiczną sprawność i poczucie zdrowia”;
- „turystyka w środowisku naturalnym uwalnia od monotonii i znudzenia”;
- „turystyka w środowisku naturalnym angażuje poznawczo i uczuciowo, kształtuje zainteresowania i zamiłowania”;

¹¹ L. Gruszczyński, *Kwestionariusze w socjologii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001.

¹² A. Falkowski, T. Tyszka, *Psychologia zachowań konsumenckich*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.

– „turystyka w środowisku naturalnym uwalnia od zmęczenia”.

Badani w swoich sądach odwoływali się do pięciu uporządkowanych kategorii przekonań: minimalne lub żadne, niewielkie, średnie, znaczne, najwyższe.

2. Wyniki

W celu określenia układów dla przyjętych kategorii zmiennej skonstruowano rozkłady częstości, przedstawione w tabelach od 1 do 4. Na ich podstawie można stwierdzić, że jest wysoce prawdopodobne, aby czynnik zdrowia odgrywał w zachowaniach badanych turystów znaczącą rolę motywującą. Dane liczbowe wskazują, że większość badanych jest co do tego zdecydowanie przekonana. Wyniki badania mówią, że uprawianie turystyki w kontakcie z naturą spełnia dla badanych różne funkcje. Ma to związek z wielofunkcyjnym charakterem tego typu zachowań wynikającym z samej ich złożonej istoty. Podłożem są tu różnorodne potrzeby ludzkie, które ujawniają się czasami pojedynczo, a czasami jako cały wachlarz.

Tabela 1

Rozkład częstości przekonań wobec turystyki w kontakcie z naturą dla wieku 15–24 lata (N=182)*

Kategoria przekonań	Częstość (f) (%)					Suma f 4 i 5
	minimalne lub żadne	niewielkie	średnie	znaczne	najwyższe	
	1	2	3	4	5	
turystyka w kontakcie z naturą:						
zapewnia biologiczną sprawność i poczucie zdrowia	1,6	-	5,5	39,6	53,3	92,9
uwalnia od monotonii i znudzenia	-	9,9	9,9	53,3	26,9	80,2
angażuje poznawczo i uczuciowo, kształtuje zainteresowania i zamiłowania	3,3	6,0	45,0	23,6	22,0	45,6
uwalnia od zmęczenia	-	18,7	47,2	24,2	9,9	34,1

*/ Badani mieli odnieść się do wszystkich twierdzeń

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2

Rozkład częstości przekonań wobec turystyki w kontakcie z naturą dla wieku 25–44 lata (N=213)

Kategoria przekonań	Częstość (f) (%)					Suma f 4 i 5
	minimalne lub żadne	niewielkie	średnie	znaczne	najwyższe	
	1	2	3	4	5	
turystyka w środowisku naturalnym: angażuje poznawczo i uczuciowo, kształtuje zainteresowania i zamiłowania	-	0,9	9,8	80,8	8,4	89,2
zapewnia biologiczną sprawność organizmu i poczucie zdrowia	-	2,8	10,3	62,9	23,9	86,8
uwalnia od monotonii i znudzenia	-	8,0	24,4	36,6	31,0	67,6
uwalnia od zmęczenia	-	4,2	29,6	44,1	22,1	66,2

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3

Rozkład częstości przekonań wobec turystyki w kontakcie z naturą dla wieku 45–64 lata (N=189)

Kategoria przekonań	Częstość (f) (%)					Suma f 4 i 5
	minimalne lub żadne	niewielkie	średnie	znaczne	najwyższe	
	1	2	3	4	5	
turystyka w środowisku naturalnym: zapewnia biologiczną sprawność organizmu i poczucie zdrowia	-	0,5	1,6	24,9	73,0	97,9
angażuje poznawczo i uczuciowo, kształtuje zainteresowania i zamiłowania	-	1,6	4,8	82,5	11,1	93,6
uwalnia od zmęczenia	-	12,2	11,1	27,5	49,2	76,7
uwalnia od monotonii i znudzenia	-	5,8	29,6	21,7	42,8	64,5

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4

Rozkład częstości przekonań wobec turystyki w kontakcie z naturą dla wieku 65 i więcej lat (N=144)

Kategoria przekonań	Częstość (f) (%)					Suma f 4 i 5
	minimalne lub żadne	niewielkie	średnie	znaczne	najwyższe	
	1	2	3	4	5	
turystyka w środowisku naturalnym: zapewnia biologiczną sprawność organizmu i poczucie zdrowia	-	4,1	2,8	11,1	81,9	93,0
uwalnia od monotonii i znużenia	-	-	9,0	21,0	70,9	91,9
uwalnia od zmęczenia	1,4	9,0	21,5	32,6	35,4	68,0
angażuje poznawczo i uczuciowo, kształtuje zainteresowania i zamiłowania	1,4	3,5	28,5	58,3	8,3	66,6

Źródło: opracowanie własne.

Tak jak przekonania wobec samego zjawiska turystyki mogą być różne dla różnych ludzi, tak i poziom odczuć w stosunku do jej poszczególnych funkcji bywa różny. Jest to obserwowane także w tym przypadku. To zróżnicowanie ujawniają rozkłady danych przedstawione w tabelach 1-4. Wpływ na to mają indywidualne cechy ludzi, w tym m.in. wiek.

Uważa się, że powiązanie między wiekiem i poziomem przekonań stanowi poważne źródło wariacji dla zewnętrznych przejawów uczestnictwa w analizowanym rodzaju turystyki. Szczególnie duże znaczenie dla angażujących się turystycznie w naturze i naturalnych krajobrazach zdaje się mieć funkcja, która odnosi się do tężyzny fizycznej. Funkcja ta wiązana jest z kilkoma zasadniczymi aspektami dobrostanu i zdrowia pozytywnego, a mianowicie: z rozwojem osobistym, umiejętnością panowania nad otoczeniem, autonomią oraz realizowaniem celów życiowych. Mniej znaczące zdają się być funkcje łączone z poznawczą i zabawową stroną człowieka.

Z badań wynika, że to, jakie funkcje przypisywane są turystyce w naturze i naturalnych krajobrazach, i którym z nich odpowiada wyższy lub niższy poziom określonych odczuć, zależy od wieku. W grupie młodych dorosłych naj-

ważniejsze jest osiągnięcie sprawności fizycznej i poczucia posiadanego zdrowia. Duże znaczenie ma też możliwość większej stymulacji, oderwania od nudy, uatrakcyjnienia i urozmaicenia życia. Do roli osobotwórczej takiej turystyki ludzie młodzi przywiązują raczej średnią wagę, choć z danych wynika, że dla około 20% jest ona jednak najważniejsza. Badani w tym wieku w zdecydowanej większości nie łączą zbyt mocno tego typu turystyki z odpoczynkiem. Z uzyskanych opinii wynika, że ta funkcja – choć ma określone znaczenie dla wszystkich – jednak najczęściej jedynie przeciętne.

W przypadku średnio dorosłych pierwsze miejsce przyznawane jest funkcji osobotwórczej. Jest ona postrzegana jako ważna przez wszystkich badanych w tym przedziale wieku. Ich zdaniem szczególne znaczenie turystyki w naturze polega na angażowaniu poznawczym i uczuciowym, kształtowaniu zainteresowań i zamiłowań. Ta cecha wymieniona została jako istotnie znacząca przez około 90% badanych. Równie ważna wydaje się być funkcja związana z nabywaniem tężyzny fizycznej. Na podstawie rozkładu danych można nawet sądzić, że niektórzy badani w tym przedziale wiekowym właśnie tę funkcję cenią wyżej.

Ciekawą sytuację obserwuje się w rozkładzie opinii odnoszących się do trzeciej z analizowanych funkcji – uwalnianie od monotonii i znudzenia. W ujęciu uogólnionym, wynikającym z sumowania częstości występowania ocen znacznych i najwyższych wynika, że w świadomości badanych wartość tej funkcji jest zdecydowanie mniejsza w porównaniu z poprzednimi. Zastanawiające jest jednak, że biorąc pod uwagę rozkład odpowiedzi z uwzględnieniem wszystkich omawianych funkcji oraz poszczególnych wartości skali, ci sami badani zabawie, rozrywce, odczuwaniu radości i przyjemności wynikających z uczestnictwa w turystyce w naturze przyznali najwięcej ocen najwyższych. W populacji badanych w wieku 45–64 lata zdecydowanie najważniejsze znaczenie zostało przypisane funkcji biologicznej turystyki. Nie mniej ważne z punktu widzenia osób będących w tym wieku zdaje się także podejmowanie turystyki dla nowej wiedzy, dla możliwości przejawiania uczuć i pobudzania emocji, dla podnoszenia jakości zainteresowań i zakresu umiejętności. Świadczy o tym wysoki poziom przekonań u ponad 80% badanych, którzy przyznają tej turystyce takie właśnie role. Wysoko oceniana jest w tej podgrupie także funkcja wypoczynkowa. Prawie 80% badanych nadaje szczególne znaczenie turystyce w warunkach naturalnej regeneracji sił psychofizycznych (w tym prawie 50% nadaje jej znaczenie najwyższe).

Inną sytuację przedstawia rozkład danych dla badanych w wieku 65 i więcej lat. Wynika z niego, że wiek późnej dorosłości pod względem nadawania znaczeń praktycznych turystyce w środowisku naturalnym odpowiada w pewnym stopniu okresowi młodej dorosłości, choć różnice w poziomie przekonań w tym drugim przypadku są zdecydowanie wyraźniejsze. Zbieżność sądów odnosi się do funkcji biologicznej i zabawowo-rozrywkowej, choć – jak wskazują dane liczbowe – obu tym funkcjom turystyki w naturze starsi ludzie przyznają zdecydowanie najwyższe znaczenie. Różnica opinii na temat funkcji pierwszej w stosunku do drugiej jest nieznacząca. Odmienne jest postrzeganie dwóch pozostałych funkcji. Dla młodych dorosłych wyższe znaczenie mają takie zachowania, które angażują poznawczo i uczuciowo, kształtują zainteresowania i zamiłowania. Dla ludzi w wieku późnej dorosłości zdecydowanie ważniejsze są działania wspomagające odpoczynek. Tego typu opinię wyraża prawie 70% tej grupy badanych.

Uwagi końcowe

Problematyka opracowania dotyczy przekonań reprezentujących reakcję poznawczą ludzi wobec turystyki uprawianej w naturze i naturalnych krajobrazach. Różne mogą być kategorie celów, którym posiadanie przez ludzi określonych przekonań może służyć. W specyficznym kontekście ekonomicznych zjawisk dotyczących turystyki mówi się głównie o jednej funkcji przekonań – służą one do organizowania wiedzy oraz kierują zbliżaniem się i unikaniem. Rozpoznanie, które produkty turystyczne są dobre, a które złe, lub kategoryzowanie miejsca docelowego na przydatne i nieprzydatne jest funkcją przekonań najbardziej oczywistą i istotną. Funkcję tę nazywa się funkcją wiedzy¹³. Wiedza może być pożądana sama w sobie, lecz ponadto spełnia funkcję utylitarną. Wiedza o tym, że uprawianie turystyki w naturze i naturalnych krajobrazach jest korzystne lub niekorzystne z punktu widzenia dobrostanu i zdrowia, może być użyteczna, gdy chodzi o wybór między zbliżaniem (uczestniczenie w tego typu turystyce) i unikaniem (nieuczestniczenie w niej). Wiedzy takiej poszukują instytucje bezpośrednio i pośrednio związane z gospodarką turystyczną, by ją

¹³ D. Katz, *The functional approach to the study of attitudes*, "Public Opinion Quarterly" 1960, nr 24, 163–204.

wykorzystać w podejmowaniu decyzji nie tylko ofertowych, ale także inwestycyjnych.

FOCUS ON THE WELFARE AND HEALTH AS A SOURCE OF DEMAND ON TOURISM IN NATURE AND NATURAL LANDSCAPES

Summary

The paper justifies the thesis, that the social focus on the welfare and health, which is occurring contemporary and still increases, is becoming an important source of demand for tourism based on the nature and natural landscapes. The basis of this thesis is the empirically confirmed conviction, that the environment is a system of values and a variety of valuable opportunities, a place of particular transactions, creative inspiration and different experiences, and also a rich source of information. Nature-based tourism is favorable to all aspects and dimensions of people wellness. It helps to keep good physical and mental health and reveals the strengths of human. Response to question whether and to what aspects, nature-based tourism is focused on the welfare and health, was sought by asking tourists about their opinions on that subject. Because of the qualitative dimension of the problem, the study used a structured personal interview, with questionnaire which included scale questions. Respondents had to choose appropriate expressions, which specified the level of the variable. In the survey authors used a verbal scale of assessments. The method used in the study allowed to determine the distribution and level of tourists opinions. Data were collected among tourists in diversified leisure areas.

Translated by Mariusz Soltysik